

11. Савіщенко В.М. Педагогічні умови формування професійно значущих якостей майбутнього юриста в навчально-виховному процесі вищого навчального закладу : дис. ... канд. пед. наук : 13.00.04 / Савіщенко Вікторія Миколаївна. – Запоріжжя, 2008. – 262 с.
12. Сімко Р.Т. Поняття готовності до професійної діяльності на сучасному етапі розвитку психологічної науки [Текст] / Р.Т.Сімко // Проблеми сучасної психології. – 2011. – Вип. 13 – С. 415-425.

Анотація

У статті розкрито поняття та узагальнену структуру готовності студентів до професійної діяльності. З'ясовано відмінності у структурі даної готовності, наведено структурні компоненти професійної спрямованості, професійного досвіду і професійної свідомості у структурі готовності студентів до праці.

Аннотация

В статье раскрыты понятие и обобщенная структура готовности студентов к профессиональной деятельности. Выявлены отличия в структуре данной готовности, приведены структурные компоненты профессиональной направленности, профессионального опыта и профессионального сознания в структуре готовности студентов к работе.

Summary

In the article a concept and generalized structure of readiness of students is exposed to professional activities. Differences are found out in the structure of this readiness, structural components of professional orientation is resulted, work experience and professional consciousness in the structure of students' readiness for work.

Ключові слова: готовність до професійної діяльності, структура готовності до праці, професійна спрямованість, професійний досвід, професійна самосвідомість.

Ключевые слова: готовность к профессиональной деятельности, структура готовности к работе, профессиональная направленность, профессиональный опыт, профессиональное самосознание.

Key words: readiness to professional activity, structure of readiness to work, professional orientation, work experience, professional consciousness.

Подано до редакції 04.04.2013.

УДК811.161.2'35:373.015.3

© 2013

Вітюк В.В.

СЛОВНИКОВО-ОРФОГРАФІЧНІ ВПРАВИ ПІД ЧАС ВИВЧЕННЯ ІСТОРИЧНИХ НАПИСАНЬ УКРАЇНСЬКОЇ МОВИ

Постановка проблеми у загальному вигляді... Одним із пріоритетних завдань сучасної мовної освіти є забезпечення належного рівня комунікативної компетентності учнів. Нині особливо актуальною є проблема мовної і мовленнєвої компетентності школярів, вирішення якої безпосередньо залежить від формування в учнів правописних умінь і навичок, що є невід'ємним елементом писемного мовлення та показником духовної, інтелектуальної та загальної мовної культури особистості. Незважаючи на досягнуті сучасною школою здобутки у навчанні правопису, проте із загальноосвітніх шкіл продовжують виходити випускники, які недостатньо володіють комунікативними вміннями й навичками, низьким залишається їх рівень правописної вправності. Цілком погоджуємось із думкою І.Хом'яка про те, що вироблення у школярів орфографічних умінь і навичок «потребує постійної та неослабленої уваги», оскільки має ще й «соціальний характер, є необхідною умовою розвитку духовної та матеріальної культури народу» [3, с. 61]. Отже, проблема підвищення орфографічної грамотності учнів потребує подальшого вдосконалення.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Аналіз наукових джерел засвідчив, що сучасні дослідники правопису пропонували різні підходи до навчання орфографії у загальноосвітніх навчальних закладах: роботу над орфографічними помилками (О. Біляєв); авторські розробки вивчення правопису іменників, прикметників, числівників, займенників, прислівників, дієприкметників, дієприслівників, прийменників, часток (М. Бардаш); опрацювання орфографічного матеріалу на фонетико-орфоепічній основі (Л. Симоненкова, М. Вашуленко, О. Караман); систему вправ залежно від лінгвістичної природи написань в умовах близькоспоріднених мов (О. Хорошковська); технологію формування у школярів орфографічних навичок у зв'язку з різними структурними рівнями української мови в умовах інтерференційного мовленнєвого середовища (І. Хом'як); навчання української орфографії у зв'язку з вивченням будови слова і словотвору в школах із російською мовою навчання (С. Яворська, О. Коломійченко); технологію застосування методу вправ і його місце на уроках вивчення орфографії (О. Антончук).

Формулювання цілей статті... Спостереження за навчальним процесом, аналіз рівня оволодіння школярами комунікативними вміннями й навичками дозволили зробити висновок про те, що проблема удосконалення орфографічної грамотності учнів загальноосвітніх навчальних закладів є актуальною у наш час і потребує подальшого вирішення. З огляду на це ми задалися метою: проаналізувати особливості засвоєння

історичних написань української мови як передумову для формування правописних умінь і навичок учнів загальноосвітніх навчальних закладів.

Виклад основного матеріалу дослідження... Нині на сторінках методичних журналів і посібників проблемі удосконалення правописних умінь і навичок учнів, вироблення у них умінь комунікативно доцільно й виправдано користуватися засобами мови у різних життєвих ситуаціях і сферах спілкування приділяється значна увага. Проте із загальноосвітніх шкіл продовжують виходити учні, у знаннях яких багато формалізму, вони недостатньо володіють усним і писемним мовленням, низьким залишається рівень правописної грамотності.

Орфографія кожної мови ґрунтується на певних принципах, які залежать від граматичної та фонетичної структури мови та відображають історичні умови розвитку і формування її правописної системи. Основу сучасної української орфографії становлять чотири принципи: фонетичний, морфологічний, історичний (традиційний) і диференційний (смысловий, ідеографічний). Зважаючи на лінгвістичну природу українського правопису, учителю-словеснику необхідно чітко визначити методичні підходи під час вивчення різних за характером написань.

В українській мові є низка слів, які пишуться за традицією, тобто так, як вони позначалися раніше, хоч у сучасній мові такий правопис не відповідає ні вимові, ні граматичній структурі. Знання з історії мови в учнів недостатні, тому засвоєння традиційних написань відбувається шляхом запам'ятовування за допомогою зорової та моторної пам'яті. За історичним принципом, або за традицією, в українській графіці двома буквами передаються африкати дж і дз; літерою *щ* позначається сполучення двох звуків [шч]. Традиційними в українській мові також є: написання *е, и, о*, що не перевіряються наголосом; правопис буквосполучення *-нн-* у старослов'янізмах; подвоєння букв у словах іншомовного походження; правопис літер *е, і* в префіксах; написання часток, артиклів, службових слів у власних назвах.

Чинна програма з української мови здебільшого в основній школі передбачає вивчення слів, правопис яких треба запам'ятати, адже написання їх не можна пояснити правилами сучасної орфографії. Аналіз лінгводидактичної та методичної літератури засвідчує, що дослідники виділяють такі методи і прийоми під час вивчення традиційних написань, як мовний аналіз, списування, різні види диктантів, конструктивні вправи й завдання. З огляду на це можна стверджувати, що засвоєння учнями історичних написань здійснюється у процесі виконання словниково-орфографічних вправ, які розвивають зорову і слухову пам'ять школярів, їх лінгвістичне мислення, підвищують інтерес до роботи з довідковою літературою.

Пропонуємо словниково-орфографічні вправи, які можна використовувати під час вивчення традиційних написань.

Спостереження й аналіз правописних явищ необхідно проводити для того, щоб навчити учнів уважно й зосереджено працювати, щоб виробити вміння «бачити» орфограми, розпізнавати і граматично їх кваліфікувати та аналізувати. Наприклад, прочитати текст, пояснити лексичне значення та правопис слів «бовван», «бовваніє».

Кам'яна баба – бовван

Подекуди ще можна натрапити в Україні на високу степову могилу, насипану колись скіфами. За часів Запорізької Січі ті могили дуже ставали в пригоді козакам. Вилізе козак нагору й пильнує, чи не видно де ворогів. А з'явиться раптом на обрії татарська кіннота – запалить смолоскип і подасть знак своїм. На таких могилах скіфи ставили своїх ідолів, що звалися кам'яними бабами, або, на тюркський лад, бовванами. Далеко в степу було видно якусь темну цятку – бовван. І коли навіть це вже не був бовван, однаково казали – щось бовваніє (За А.Атвієнко).

Переклад як навчальна справа давно відомий у методиці навчання мови, однак, на наш погляд, його недооцінюють у сучасній школі. Так, вправи з перекладу в чинних шкільних підручниках для 5-7 класів становлять лише 8 %. Виконуючи вправи з перекладу, учні здобувають знання про системи двох мов шляхом порівняльного аналізу; використання перекладу-дослідження в цьому випадку є реалізацією принципу свідомого засвоєння школярами теорії мов. Під час порівняння увага учнів зосереджується на тонкощах обох мов, які поза цим процесом не привертають їхньої уваги і сприймаються механічно. Зіставлення структури мови, що вивчається, з рідною завдяки перекладу-дослідженню створює уявлення про структурну специфіку мов, висвітлює причини помилок і цим забезпечує підвищення мовної та мовленнєвої компетентності школярів. Для лінгвістичного перекладу можна використати такі вправи:

1. Перекласти українською мовою слова, проаналізувати правопис подвоєних букв у словах російської та української мов.

Ванна, тонна, мадонна, белладонна, грамм, грамматика, випла, бонна, интермеццо, брависсимо, инновация, класс, корректор, корреспондент, программа, Инесса, Ипполит.

2. Перекласти подані слова українською мовою, порівняти вживання орфограми „Літери *и* – *і* в словах іншомовного походження” в обох мовах.

Directeur, discipline, dialogue, institut, appetit, princite, pilute, film, firme, archives, attribut, dictee, regime, cirgue, prestige, chirurgien, president, tennis, classicisme, information.

У процесі виконання зазначених вправ слід використовувати лінгвістичні перекладні словники (російсько-українські, французько-українські та ін.), якщо в цьому є потреба.

Дослідження-зіставлення доцільно застосовувати тоді, коли виникає потреба у зіставленні й порівнянні правописних явищ. Наприклад, виділити префікс і корінь у поданих словах та визначити, чим зумовлений правопис цих слів (за потреби використовуємо словник іншомовних слів, етимологічний, тлумачний словники). Самостійно сформулювати правило написання поданих слів.

Апперцепція, імміграція, імматеріалізм, інновація, іррадіація, ірраціоналізм, ірреальний, контрреформи, контрреволюція, сюрреалізм.

Лінгвістичне обґрунтування розвиває увагу, мислення, пам'ять школярів, у ході його виконання учні краще пізнають правописні закономірності, встановлюють між ними зв'язки, роблять відповідні висновки. Наприклад, записати у таблицю слова, подані у довідці, обґрунтувати їх словотворчі ознаки (наприклад, запозичення із тюркських мов починається на баш- (голова) та ки-). Запам'ятати правопис цих слів (за потреби використовуємо орфографічні, тлумачні, етимологічні словники).

Давно запозичені слова з церковної сфери	Слова, запозичені зі східних, переважно тюркських мов	Слова, давно засвоєні українською мовою
<i>диякон</i>	<i>Башкир</i>	<i>лиман</i>

Довідка. *Калмик, єпископ, кизил, єпитимія, кишмиш, бинт, кинджал, імбир, спирт, єпитрахиль, митра, вимпел, мля, кипарис, митрополит, мигдаль, химера, карниз, панахида, прокимен, кисет, кишлак.*

Дослідження-пошук готує учнів до самостійної дослідницької діяльності, розвиває вміння відшукати конкретну інформацію, висловити із певних фактів власну гіпотезу, зробити відповідні висновки.

Розкрити зміст фразеологізмів, з'ясувати їх походження, за потреби звернутися до словника фразеологізмів. Пояснити написання іншомовних слів. Ввести фразеологізми до самостійно складених речень.

Ахіллесова п'ята, манна небесна, іти в Мекку, галльський півень, Отелло і Дездемона, яблуко Вільгельма Телля, летючий голландець та ін.

Випереджувальні завдання – метод, який ґрунтується на різних формах попереднього опрацювання матеріалу. У процесі самостійної пошукової діяльності учні здобувають нові знання з правопису, оволодівають способами наукового пізнання під час дослідження лінгвістичного матеріалу, розвивають комунікативні компетенції. Наприклад,

1. Опрацювати § 38 «Українського правопису» і укласти логічно-структурну схему (алгоритм) написання часток, артиклів, службових слів у власних назвах.

2. Виписати власні запозичені імена, в яких зберігається подвоєння букв, зі словника-довідника Л.Г.Скрипник, Н.П.Дзятківської «Власні імена людей» (*Аполлон, Віссаріон, Геннадій, Еммануїл, Палладій, Алла, Белла, Віолетта, Емма, Жанна, Ізабелла, Інна, Маріанна, Стелла, Сусанна, а також Іванна, Ганна*).

3. Проаналізувати правопис і лексичне значення іншомовних слів (за словником іншомовних слів та ін.), у яких в українській мові префікс *пре-* не виділяється (частина *пре-* означає переважно передування): *президент* (той, що сидить попереду), *президія, прелюдія, преамбула, превентивний, прем'єра, препарат, прерогатива, пресвітер, престиж, претендент, претензія, префект, преферанс, прецедент, превалювати (переважати), предикат, прейскурант, прем'єр. Але привілеї, примадонна, примати, примітивний, принциповий, а також у деяких незапозичених: природа, принаймні, притаманний*. Правопис цих слів треба запам'ятати.

4. До слів іншомовного походження дібрати українські відповідники, які можна використати у діалозі в аптеці (бібліотеці, перукарні, банку, на митниці), пояснити їх правопис. Так, в аптеці: *фармацевт (аптекарь), симптом (ознака), криза (загострення), рецидив (повторення)*...

Висновки... Отже, у сучасній українській мові не в усіх випадках орфографічні написання регулюються правилами, зокрема історичний принцип правопису визначається лише історичною традицією. Учням запам'ятати написання таких слів непросто, тому правопис їх потрібно контролювати за орфографічним словником. Мінімум цих слів визначається програмою, але практично школярам доводиться мати справу з більшою кількістю слів, які пишуться за традицією, тому роботу над правописом та збагаченням лексичного запасу учнів можна реалізувати шляхом виконання словниково-орфографічних вправ і завдань.

Література

1. Програма середньої загальноосвітньої школи. Рідна мова. 5 – 12 класи. – К. : Освіта, 2005. – 176 с.
2. Програма для загальноосвітніх навчальних закладів. Українська мова. 5 – 9 класи / Українська мова та література. – 2012. – № 19 – 20. – С. 4-54.
3. Хом'як І. М. Наукові основи навчання орфографії в середній школі / І. М. Хом'як. – Рівне : ППФ «Волинські береги», 1998. – 228 с.

Анотація

У статті розкрито актуальну проблему формування орфографічної грамотності учнів як показника загальної мовної культури особистості. Автор статті передбачає розв'язання окресленої проблеми шляхом виконання словниково-орфографічних вправ під час вивчення історичних написань української мови.

Аннотация

В статье раскрыта актуальная проблема формирования орфографической грамотности учащихся как показателя речевой культуры личности. Автор статьи предполагает решение обозначенной проблемы вследствие выполнения словарно-орфографических упражнений в процессе изучения исторических написаний украинского языка.

Summary

The article topical problem of orthographic skillfulness of pupils as an indicator of the general language culture of a personality is revealed in the article. The author of the article foresees solving of described problem by the way of doing vocabulary and orthographic exercises during learning of historical writings of Ukrainian language.

Ключові слова: орфографія, орфографічні вміння й навички, орфографічна грамотність, правописна пам'ять, вправи і завдання.

Ключевые слова: орфография, орфографические умения и навыки, орфографическая грамотность, правописная память, упражнения и задания.

Key words: spelling, spellingskills, orthographic skillfulness, orthographic memory, exercises and assignment.

Подано до редакції 24.04.2013.

УДК 378.4:37.091.33:398 (50/80 «19»)

© 2013

Вовк М.П.

ПРАКТИКА ВИВЧЕННЯ ФОЛЬКЛОРУ У КЛАСИЧНИХ УНІВЕРСИТЕТАХ РАДЯНСЬКОЇ ДОБИ (1950 – 1980-х рр.)

Постановка проблеми у загальному вигляді... Сучасні тенденції розвитку вищої філологічної освіти зумовлюють необхідність осмислення досвіду підготовки майбутніх учителів-філологів в історико-педагогічній ретроспективі. У цьому аспекті важливо окреслити найвагоміші досягнення і недоліки певних періодів, зокрема специфіки вивчення фольклорної традиції у радянський період, який асоціюється з достатньо суперечливими підходами до викладання усної народної творчості. Однак, на нашу думку, цей досвід є вагомим чинником розвитку системи фольклористичної підготовки майбутніх учителів-словесників у сучасних соціокультурних умовах.

1950-1980-і рр. в історії становлення університетської фольклористики позначені уповільненням (але прогресивним) розвитком фольклористичних студій, спеціалізованої проблематики, яка входила у зміст навчальної, науково-дослідницької фольклористичної підготовки майбутніх словесників. Вагомим недоліком радянської фольклористики в умовах класичних університетів стало її відмежування від загальноосвітнього, європейського контексту, рафінована інформаційна насиченість фольклористичної складової навчально-виховного процесу в результаті дії ідеологічного панування "єдиноправильного" методу соціалістичного реалізму. Детермінованість вивчення фольклору в класичних університетах та педагогічних інститутах забезпечувалась впровадженням одиничного курсу "Українська уснопоетична творчість" у зміст філологічної підготовки словесників лише за однією, політично прийнятною програмою 1950 р., розробленою в Інституті мистецтвознавства, фольклору та етнографії АН УРСР. Саме ця дата є точкою відліку офіційного введення фольклористичного курсу в університетську підготовку фахівців-словесників. Цей факт, незважаючи на ідеологічний тиск з боку комуністичної партії, її очільників, вказує на обмеженість фольклористичної проблематики у напрямі утвердження комуністичної марксистсько-ленінської ідеології у змісті освіти, засвідчує зародження системного вивчення фольклору в жанровому розмаїтті, його стилістико-поетичної специфіки, історико-фольклористичного дискурсу.

Аналіз останніх досліджень і публікацій, в яких започатковано розв'язання даної проблеми...

Окремі питання аналізу освітньої практики вивчення усної народної творчості у радянські часи висвітлювались у працях вітчизняних науковців і педагогів-фольклористів (І. Березовський, В. Бойко, Г. Сухобрус, І. Хланта, С. Росовецький, М. Дмитренко та ін.). Проте фрагментарний характер аналізу проблем змісту, форм і методів вивчення фольклорної традиції у змісті підготовки майбутніх філологів в означений період засвідчив необхідність системного аналізу практики вивчення фольклору у вищих навчальних закладах радянської доби (1950-80-ті рр.).

Формулювання цілей статті... Метою статті є аналіз практики вивчення фольклору у класичних університетах України радянської доби, дослідження провідних досягнень та недоліків структурування змісту фольклористичної підготовки майбутніх учителів-філологів, окреслення найвагоміших здобутків у напрямі навчально-методичного забезпечення курсу усної народної творчості.